

Рефлексії та медитації біля "сейфу часу"

(про збірку Людмили Тарнашинської)

Ярослав Голобородько,

доктор філологічних наук, професор,

лауреат премії журналу "Сучасність",

премії імені академіка Олександра Білецького

... Час постає настільки мінливо абстрактною і привабливо розмитою величиною, що уявляти його можна в більш-менш конкретних формах. Таких, як скарбничка, куди, неначе у прірву, бездонно падають дні, місяці, роки. Або незрадливої тіні, що вірно переслідує свій об'єкт-суб'єкт і підступно віддана йому впродовж усіх його життєвих обертів і обертань. Або піщаної пустелі, де поволі губляться й поступово зникають обриси та контури всього, що туди тільки потрапляє. Або міражу, який чим далі, тим відчутніше перетворюється на безваріантну й неунікнену реальність. Або у вигляді сейфу, що манить і магнетизує саме своєю герметичною закритістю. Зупинюсь на образі сейфу, і не тому, що він більш влучний і виразний, а лише через те, що він, очевидно, є найбільш конкретно уявлюваним і виражає ту прихованість, захованість і схованість дуже важливого знаття-інформації, яке конче треба, яке просто не можна не знайти і не зрозуміти.

І хоча Людмила Тарнашинська у своїй медитативно-рефлексійній збірці *"Його Величність Час"* (Київ: Вона mente, 2010) з риторичною наснаженістю запитує *"А де, /В яких /Потаємних сховках / Знайти / Ключі / Від часу?..."*, проте вона, схоже, цілком усвідомлює, що "ключі від часу" шукати недостатньо, що час є значно складнішою енігматичною величиною, аніж та, яка підвладна "ключам", і що варто шукати шифр, той єдинопотрібний шифр із означень, образів й інтелектуальних рішень, який допоможе відкрити цю одвічно засекречену нішу — сейф часу. На віднайдення цього шифру вона, власне, і спрямовує свою думку, ущільнюючи текстопростір своєрідними верлібровими сколками — вербальними структурами, мініатюрними або компактними.

Людмила Тарнашинська вдається до кроку, що однаково мірою і полегшує, і ускладнює справу пошуку часового шифру. Вона намагається дефініцізувати час. Напрямо інтелектуального пошуку виглядає цілком умовитиваним: сейф часу розкриється, якщо вдасться виділити його найпосутніші риси і найпотаємніші ознаки. У вербальних структурах міститься чимало спроб логіко-мисленневого прочитання сутності часу. І це зрозуміло: подати сто-, двісті-, триставідсотково влучне визначення часу є найкоротшим шляхом до підбору шифру-мети. Інколи відчувається нагнітання часових дефініцій, які, можливо, не так наближають до розуміння суті часу, як підтримують ритміку і темпоритм шукання цього самого шифру. Можливо, процес шукання поступово стає важливішим за сам шифр, який неначе відходить на другий план, поступаючись місцем авторській думці, яка інтенсивно пропонує усе нові й нові варіації на тему дефініції часу. Людмила Тарнашинська прагне урізноманітнити процес дефініційного шукання, зацентувати на його не лише інтелектуальному звучанні, але й експресивній вираз-

ності. Серед найефектніших прийомів цього увиразнення — розробка парадоксальних означень і формул часу, якими густо насичений текстоформат збірки.

Ще одним прийомом-кроком, який настійливо й концептуально практикує Людмила Тарнашинська, є прагнення метафоризувати час. Це зовсім не альтернатива своїй же методи автологічно-раційного виділення клейнодів часу. Це — ще один спосіб докопатися, добратися, дістатися кордонів секретної зони часу, спроба підібрати або наткнутися на шифр заповітного сейфу через образно-тропеїчну ідентифікацію часу та його властивостей. Людмила Тарнашинська багатовекторно і, сказати б, багатоканально метафоризує Час — опредмечує, оживлює, олюднює. Він постає впізнаваним і "своїм".

Інакше кажучи, час у вербальних структурах збірки наближено до традицій людської свідомості через постановня у метафорній транскрипції. У цих вербальних структурах вгадується-відчувається розумова гра у винахідливість у річищі суто метафорного прочитання загадковостей часу. Напрямо думки в цьому випадку також зрозумілий — підібрати образно-тропеїчний шифр для сейфу часу, позаяк не існує й не може існувати гарантії, що цей шифр має виключно логіко-понятійне звучання.

Зустрічаються вербальні структури із підкресленою зоровою образністю сприйняття часу, й тоді абстрагована невизначеність суті часу являється у прозорочистих малюнках, настоящих на добре знайомих реаліях-асоціаціях. При цьому природа часу не лише зберігає, але й посилює ореол власної енігматичності.

Іноді

Час —

Густий:

Можна скибками

Різати —

Як стільники

Меду.

Іноді

Легкий,

Вуалевий —

Як осінні дими...

Дефініцізування і метафоризування часу в окремих вербальних структурах виявляються не тільки взаємодотичними, але й зрощуються. Іноді Людмила Тарнашинська подає текстові згустки, наскрізь про-ткані візерунками метафорних дефініцій. Завдання, безперечно, за своєю суттю досить цікаве: "розшифрувати" час через визначення, явлені в образах. Це — ще один продуктивний шлях пошуку втаємниченого входу до загадкового сейфу. Дефініційне і метафорне стають неподільним цілим і пульсують виразною у своїй загостреності мисленневою якістю.

В одній з вербальних структур Людмила Тарнашинська здійснює спробу виразити присутність часу, сполучивши семантичну величину із суто формальною й актуалізувавши образ зламу, схрещення, перехрестя (або так — пере-хрест-я). Причому це виконано у тонах і обертонах смислу, максимально наближеного до онтологічного звучання ключової в цьому контексті словоформи "хрест". Природа часу оприявнюється з підкресленою формовираженістю, але це суто семантична формовираженість, така, що заряджена експресивною смисловою фонікою. Асоціативну градацію "хрест — доля — хрест долі" новою назвати важко, але вона буквально виростає з розвою вербальної колізії цієї вербальної структури.

*Час —
розпросторений,
Углиблений
У земну вісь,
Здійнятий д'гори —
Хрест
Нашої Долі.*

Пошуки шляхів віднайдення шифру задля відкриття магнетично-заповітного сейфу у збірці "Його Величність Час" не припиняються. Людмила Тарнашинська пречудово усвідомлює, що, як у будь-якому справжньому шуканні, неможливо передбачити, який із кроків-шляхів приведе до очікуваного результату, до істини або спроможний хоча б наблизити до них. І вона практикує-експериментує на широкому креативно-пошуковому полі. Серед її прийомів-шляхів — розробка й інсталювання новологосу. Елементи нової лексики, мови у таких випадках завжди є виправданими. Це може скластися, оформитися в маршрут до того зорово-мисленнєвого ракурсу чи полюсу, без яких відкриття секретного шифру стане нереальним і, врешті, неможливим.

Форми новологосу від Людмили Тарнашинської спрямовані на вичленування словесних опцій, які урізноманітнюють і увиразнюють партитуру сприйняття часу тим, що намагаються відійти від стереотипізованих означень-уявлень про нього. Нові лексичні форми й ряди, замкнені на категорії часу, — це, безумовно, трансляція альтернативного погляду, це вже інтелектуальна ініціатива, що стимулює або провокує реконструювання, реформування (поміркованіше чи радикальніше — це вже інше питання) тлумачень часу. Із часом не лише варто — треба працювати, в тому числі й на рівні модернізованих лексичних одиниць, оскільки потенціал узвичаєної, узусної лексики, ймовірно, вичерпав себе. А слово — це завжди вимір і вимірювання, тест і діагностування, "ключик" і підбирання шифру, незалежно від того, в якій комунікативній ситуації і до якої пошукової мети воно докладається.

Людмила Тарнашинська з емоційною наполегливістю прооркеструвала думку про те, що час заявляє про себе в рухові, розвиткові, що час і є, власне, передусім дією, креативною (в найрозпросторенішому значенні цього слова) дією. Повернувши цю думку іншим боком, можна стверджувати, що без дії не існує як часу, так і уявлень про нього. Звідси у новомові збірки форма "часувати" — мислити, відчувати, переживати, одне слово, повнокровно перебувати в часі. Вербальні структури вельми близькі до того, щоб потрактовувати час як структуровану категорію, причому як таку, для якої зовсім не обов'язковою є безмежність тривання. В нього (себто в часу) можуть бути свої межі, кордони — кордони конечності й тому

поряд із формою "наскрізьчасся" у вербальних структурах уживаються лексичні форми "передчасся" і "білячасся". Людмила Тарнашинська прагне наблизити час до людського ества (саме так, а не навпаки: не людське ество до часу, що виглядало б традиційнішим — і що приховувати — банальнішим рішенням), зробити його зрозумілішим, доступнішим, ідентифікованішим із людським путтям-життям і для цього практикує такі словомоделі, як "часосповідь", "часо-слід", "часопрядиво", "часоісторія" й, урешті, майже пафосну форму "часобуття".

У вербальних структурах часова динаміка, часова органіка починає жити за людськими законами й у цьому варто вбачати не стільки його персоніфікацію, що б мало вигляд помітного звуження й спрощення авторського погляду, скільки антропософію часу — внутрішню спорідненість закономірностей розвою людини і часу та, вірогідно, усвідомлення залежності часу від людської природи. Людмила Тарнашинська вибудовує таку послідовність основоположних для цієї збірки концептів: час — його творення — людина. Причому концепт людина рівноточний до обох попередніх концептів — і часу, і його творень. Якщо всіх їх звести у єдину реченнєву цілісність, сформується така узагальнювальна максима: час творить не тому, що він є достеменним деміургом, а тому, що є людиною, яка може сказати, що час — творить.

Може скластися враження, що у збірці "Його Величність Час" Людмилу Тарнашинську чи не найбільше бентежить питання: час — це що? Насправді вона замислюється над питанням значно складнішим і, сказати б, гостросюжетнішим: час — це як? Вона напружено шукає той шифр, що нарешті відкриє герметичну замкненість сейфу часу і явить-таки його енігматично прихований механізм, який дозволить зрозуміти-усвідомити, як час функціонує, творить, живе. Вона конче прагне зазирнути в ґрунтовно засекречену лабораторію часу, щоб потім усе побачене співвіднести із своїм знанням про людину та її життям-буттям. Це спроба послабити, а якщо вдасться, то й нівелювати споконвічну залежність мислячого духу від часу, й у цій зухвало-закономірно-необхідній спробі відчувається-вгадується абсолютно органічне бажання якщо не урівняти статус людини мислячої, інтелектуально енергетичної у взаєминах з невловно-загадковим часом, то принаймні підвищити ці взаємини у класі.

У вербальних структурах від Людмили Тарнашинської постійно пробивається і виблискує генеральності. Цілком імовірно, що наявність раціоґеному стримує, обмежує, гальмує просування до прориву в розумінні внутрішнього, приховано-непідвладного механізму часу. Проте пошукова сюжетика збірки оприявнює доволі несподівану й оригінальну колізію: градація раціовербальних звернень до часових категорій врешті обертається цілком контр-раціоґональними гранями, і книжка постає формою замовляння часу. Замовляння, у якому починають "працювати" ір-, над-, постраціоґональні мотиви й прийоми, засновані на повторюваності й нагнітанні слів, образів, зорових ракурсів. І майже фізично стає відчутно, що проблема підбору шифру й відкриття сейфу часу насправді є лише справою часу і що верліброві сколки (вони ж — верліброві структури) також додадуть свою дециму до віднайдення шифру та відкриття цього сейфу.